

Chương 1

Hệ thống số đếm và mã

Nội dung chương 1

- Các hệ thống số đếm
- Chuyển đổi giữa các hệ cơ số
- Mã nhị phân (BCD)

Các hệ thống số đếm

Hệ thống số đếm	Cơ số	Các ký tự
Nhị phân	2	0,1
Bát phân	8	0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
Thập phân	10	0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
Thập lục phân	16	0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B, C, D, E, F

Biểu diễn hệ thống số đếm

- Số N trong hệ cơ số X:

$$N_X = a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0 . b_1 b_2 \dots b_{m-1} b_m$$

- N_X có giá trị là:

$$N_X = a_n X^n + a_{n-1} X^{n-1} + \dots + a_1 X^1 + a_0 X^0 + b_1 X^{-1} + \dots b_m X^{-m}$$

- Ví dụ:

$$1001_2 = 1 * 2^3 + 0 * 2^2 + 0 * 2^1 + 1 * 2^0 = 9$$

$$35_8 = 3 * 8^1 + 5 * 8^0 = 29$$

$$953.78_{10} = 9 * 10^2 + 5 * 10^1 + 3 * 10^0 + 7 * 10^{-1} + 8 * 10^{-2}$$

$$A2F_{16} = 10 * 16^2 + 2 * 16^1 + 15 * 16^0 = 2607$$

Hệ thống số thập phân

- Phân bố trọng số:

...	10^4	10^3	10^2	10^1	10^0	.	10^{-1}	10^{-2}	...
-----	--------	--------	--------	--------	--------	---	-----------	-----------	-----

- Ví dụ: phân tích số thập phân 2745.214_{10}
$$2745.214_{10} = 2 * 10^3 + 7 * 10^2 + 4 * 10^1 + 5 * 10^0$$
$$+ 2 * 10^{-1} + 1 * 10^{-2} + 4 * 10^{-3}$$

Hệ thống số nhị phân

- Phân bố trọng số:

...	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0	.	2^{-1}	2^{-2}	...
-----	-------	-------	-------	-------	-------	---	----------	----------	-----

- Ví dụ: phân tích số nhị phân 1011.101_2
$$\begin{aligned} 1011.101_2 &= 1 * 2^3 + 0 * 2^2 + 1 * 2^1 + 1 * 2^0 \\ &\quad + 1 * 2^{-1} + 0 * 2^{-2} + 1 * 2^{-3} \\ &= 11.625_{10} \end{aligned}$$

Phép cộng nhị phân

- Cộng hai bit nhị phân

A	B	$A + B$
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0 (nhớ 1)

Phép cộng nhị phân (tt)

- Cộng hai số nhị phân không dấu

$$\begin{array}{r}   \\   \\ +   \\   \\   \\ \hline 1 1 1 0 \end{array}$$

Phép trừ nhị phân

- Trừ hai bit nhị phân

A	B	A - B
0	0	0
0	1	1 (mượn 1)
1	0	1
1	1	0

Phép trừ nhị phân (tt)

- Trừ hai số nhị phân không dấu

$$\begin{array}{r}
 -1 \quad -1 \quad -1 \\
 1 \quad 1 \quad 0 \quad 1 \quad 0 \\
 - \\
  1 \quad 1 \quad 1 \\
 \hline
 1 \quad 0 \quad 0 \quad 1 \quad 1
 \end{array}$$

Phép nhân nhị phân

- Nhân hai bit nhị phân

A	B	$A \times B$
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

Phép nhân nhị phân (tt)

- Nhân hai số nhị phân

[illegible]

Phép chia nhị phân (tt)

- Chia hai số nhị phân

$$\begin{array}{r} \begin{array}{r} 10010001 \\ - 1011 \\ \hline 1110 \\ - 1011 \\ \hline 1101 \\ - 1101 \\ \hline 10 \end{array} \quad \begin{array}{r} 1011 \\ \hline 1101 \end{array} \end{array}$$

Số nhị phân có dấu

- Số bù 2: “đảo bit cộng 1”
- Ví dụ: số bù hai (8 bit) của 5

$$5 = 00000101_2$$

$$\text{Đảo bit của 5} = 11111010_2$$

$$\text{Cộng 1} = 11111011_2$$

$$-5 = 11111011_2$$

- Bit đầu tiên xác định dấu
  - Bit dấu bằng 0 xác định số dương
  - Bit dấu bằng 1 xác định số âm

Số nhị phân có dấu (tt)

- Phạm vi biểu diễn của số nhị phân có dấu n bit: -2^{n-1} đến $2^{n-1} - 1$
- Tìm giá trị của số âm:
  - Cách 1: Khai triển như số dương nhưng bit có trọng số lớn nhất được nhân thêm với (-1)
  - Cách 2: Lấy bù hai của nó được số dương có cùng biên độ
- Giá trị -1 được biểu diễn là 11...1 (n bit 1)
- Giá trị -2^n được biểu diễn là 100...0 (n bit 0)
  - Ví dụ: $-32 = -2^5$ được biểu diễn là 100000_2

Cộng trừ số nhị phân có dấu

- Thực hiện như số không dấu
- Thực hiện trên toán hạng có cùng chiều dài và kết quả cũng có cùng số bit
- Kết quả đúng nếu nằm trong phạm vi biểu diễn số dấu, nếu kết quả sai thì cần mở rộng chiều dài bit

Cộng trừ số nhị phân có dấu (tt)

- Ví dụ:

$$\begin{array}{rcl} + & -6 & : \quad 1010 \\ + & +3 & : \quad 0011 \\ \hline & -3 & : \quad 1101 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl} & -6 & : \quad 1010 \\ - & -2 & : \quad 1110 \\ \hline & -4 & : \quad 1100 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl} + & -2 & : \quad 1110 \\ + & -5 & : \quad 1011 \\ \hline & -7 & : \quad 1001 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl} & +2 & : \quad 0010 \\ - & -5 & : \quad 1011 \\ \hline & +7 & : \quad 0111 \end{array}$$

Cộng trừ số nhị phân có dấu (tt)

- Ví dụ:

$$\begin{array}{rcl} \begin{array}{r} + \\ +4 : 0100 \\ +5 : 0101 \\ \hline -7 : 1001 \end{array} & \longrightarrow & \begin{array}{r} 00100 \\ 00101 \\ \hline 01001 : +9 \end{array} \\ \begin{array}{r} - \\ -7 : 1001 \\ +5 : 0101 \\ \hline +4 : 0100 \end{array} & \longrightarrow & \begin{array}{r} 11001 \\ 00101 \\ \hline 10100 : -12 \end{array} \end{array}$$

(Kq sai) (Kq đúng) (Kq sai) (Kq đúng)

Bội trong hệ nhị phân

Bội	Đơn vị	Kí hiệu	Giá trị
2^{10}	Kilo	K	1024
2^{20}	Mega	M	1.048.576
2^{30}	Giga	G	1.073.741.824
2^{40}	Tera	T	1.099.511.627.776

Hệ thống số bát phân

- Phân bố trọng số:

...	8^4	8^3	8^2	8^1	8^0	.	8^{-1}	8^{-2}	...
-----	-------	-------	-------	-------	-------	---	----------	----------	-----

- Ví dụ: phân tích số bát phân 372_8

$$372_8 = 3 * 8^2 + 7 * 8^1 + 2 * 8^0 = 250_8$$

Hệ thống số thập lục phân

- Phân bố trọng số:

...	16^4	16^3	16^2	16^1	16^0	.	16^{-1}	16^{-2}	...
-----	--------	--------	--------	--------	--------	---	-----------	-----------	-----

- Ví dụ: phân tích số bát phân $3BA_{16}$

$$3BA_{16} = 3 * 16^2 + 11 * 16^1 + 10 * 16^0 = 954_{10}$$

Nội dung chương 1

- Các hệ thống số đếm
- **Chuyển đổi giữa các hệ cơ số**
- Mã nhị phân (BCD)

Chuyển đổi giữa các hệ cơ số

- **Cơ số X sang cơ số 10:**

- Số N trong hệ cơ số X:

$$N_X = a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0 . b_1 b_2 \dots b_{m-1} b_m$$

- N_X có giá trị là:

$$N_X = a_n X^n + a_{n-1} X^{n-1} + \dots + a_1 X^1 + a_0 X^0 + b_1 X^{-1} + \dots b_m X^{-m}$$

- Ví dụ:

$$1001_2 = 1 * 2^3 + 0 * 2^2 + 0 * 2^1 + 1 * 2^0 = 9$$

$$35_8 = 3 * 8^1 + 5 * 8^0 = 29$$

$$A2F_{16} = 10 * 16^2 + 2 * 16^1 + 15 * 16^0 = 2607$$

Chuyển đổi giữa các hệ cơ số (tt)

- **Cơ số 10 sang cơ số X:**

- **Phần nguyên:**

- Chia phần nguyên của N cho X được thương và số dư a_0
- Tiếp tục chia phần thương cho X được thương mới và số dư a_1
- Tiếp tục cho đến khi thương bằng 0 và số dư a_n
- Phần nguyên biểu diễn trong hệ cơ số X là $a_n \dots a_1 a_0$

- **Phần thập phân**

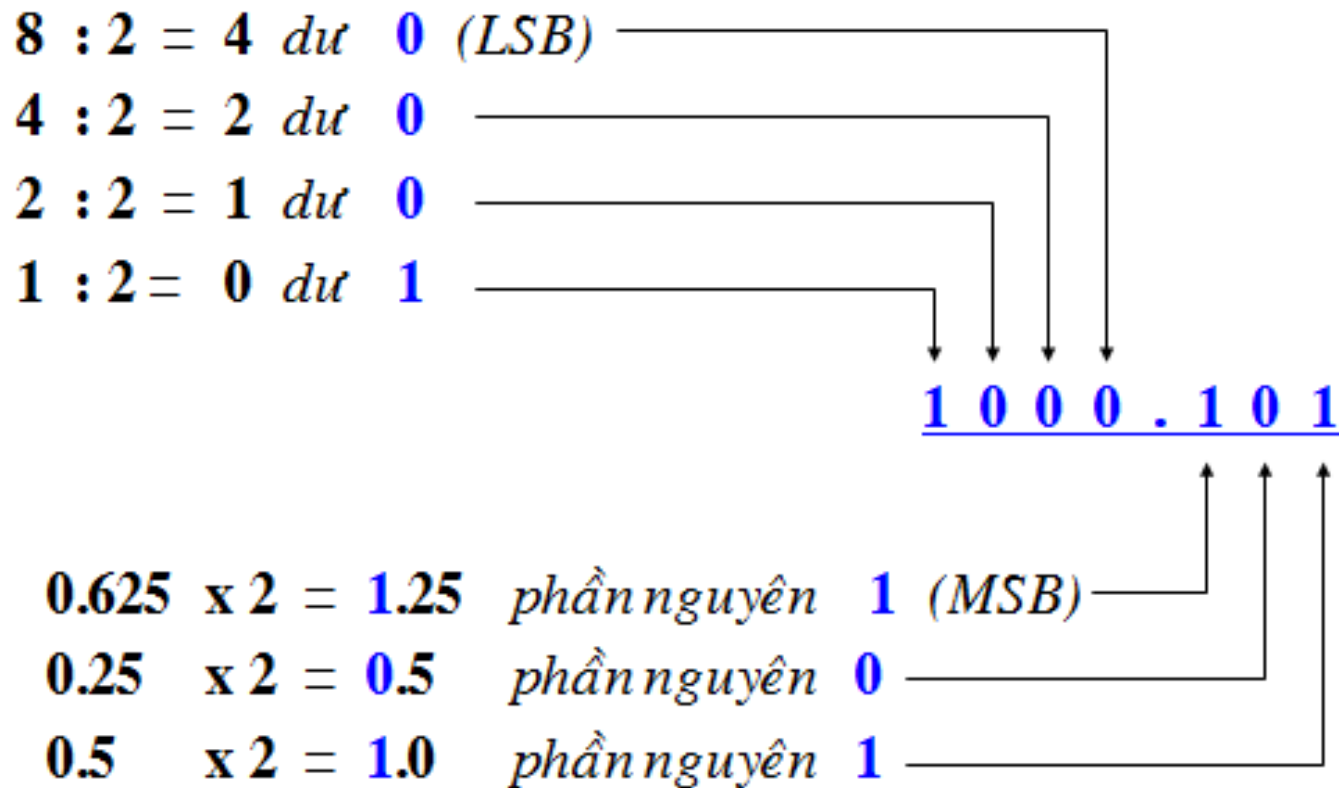
- Nhân phần thập phân của N với X được tích có phần nguyên là b_1
- Tiếp tục nhân phần thập phân của tích với X được tích mới có phần nguyên là b_2
- Tiếp tục cho đến khi phần thập phân của tích nhận được bằng 0 hoặc sau một số bước nhất định tùy theo độ chính xác yêu cầu
- Phần thập phân biểu diễn trong hệ cơ số X là $b_1 b_2 \dots b_m$

Chuyển đổi giữa các hệ cơ số (tt)

- **Cơ số 10 sang cơ số X:**

- Ví dụ 1: biến đổi 8.625_{10} sang nhị phân

Chuyển đổi giữa các hệ cơ số (tt)

- **Cơ số 10 sang cơ số X:**

- Ví dụ 2: biến đổi 1480.4296875_{10} sang thập lục phân

$$1480 : 16 = 92 \text{ dư } 8 \text{ (LSD)}$$

$$92 : 16 = 5 \text{ dư } 12$$

$$5 : 16 = 0 \text{ dư } 5$$

5 C 8 . 6 E

$$0.4296875 \times 16 = 6.875 \text{ phần nguyên } 6 \text{ (MSD)}$$

$$0.875 \times 16 = 14.0 \text{ phần nguyên } 14$$

Chuyển đổi giữa các hệ cơ số (tt)

- **Cơ số 8 sang cơ số 2:**

- Biến mỗi ký tự trong hệ bát phân thành 3 bit nhị phân tương ứng

Octal	0	1	2	3	4	5	6	7
	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Binary	000	001	010	011	100	101	110	111

- Ví dụ: biến đổi 472_8 sang nhị phân

4	7	2
↓	↓	↓
100	111	010

100111010₂

Chuyển đổi giữa các hệ cơ số (tt)

- **Cơ số 16 sang cơ số 2:**

- Biến mỗi ký tự trong hệ thập lục phân thành 4 bit nhị phân tương ứng
- Ví dụ: biến đổi $10AF_{16}$ sang nhị phân

1	0	A	F	
↓	↓	↓	↓	
0001	0000	1010	1111	1000010101111₂

Hexa	Decimal	Binary
0	0	0000
1	1	0001
2	2	0010
3	3	0011
4	4	0100
5	5	0101
6	6	0110
7	7	0111
8	8	1000
9	9	1001
A	10	1010
B	11	1011
C	12	1100
D	13	1101
E	14	1110
F	15	1111

Chuyển đổi giữa các hệ cơ số (tt)

- **Cơ số 2 sang cơ số 8:**

- Bắt đầu từ phải sang trái, nhóm các bit nhị phân thành các nhóm 3 bit
- Biến đổi mỗi nhóm 3 bit thành một Octal
- Ví dụ: biến đổi 1011010111_2 sang bát phân

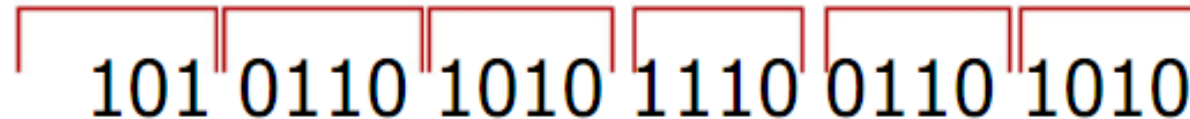
1 3 2 7
┌───┴───┬───┴───┬───┴───┬───┴───┐
1 011 010 111

$$1011010111_2 = 1327_8$$

Chuyển đổi giữa các hệ cơ số (tt)

- **Cơ số 2 sang cơ số 16:**

- Bắt đầu từ phải sang trái, nhóm các bit nhị phân thành các nhóm 4 bit
- Biến đổi mỗi nhóm 4 bit thành một Hexa
- Ví dụ: biến đổi $10101101010111001101010_2$ sang thập lục phân

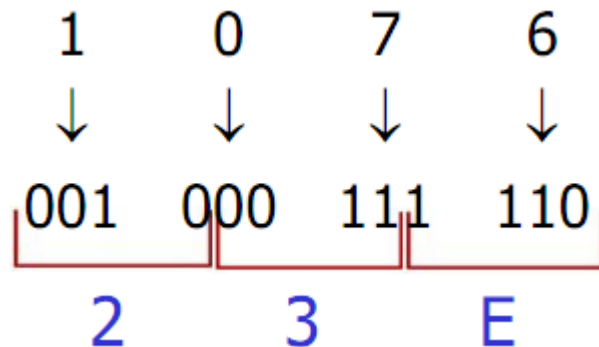
5	6	A	E	6	A
					

$$10101101010111001101010_2 = 56AE6A_{16}$$

Chuyển đổi giữa các hệ cơ số (tt)

- **Cơ số 8 sang cơ số 16:**

- Biến đổi số bát phân thành số nhị phân
- Biến đổi số nhị phân thành số thập lục phân
- Ví dụ: biến đổi 1076_8 sang thập lục phân

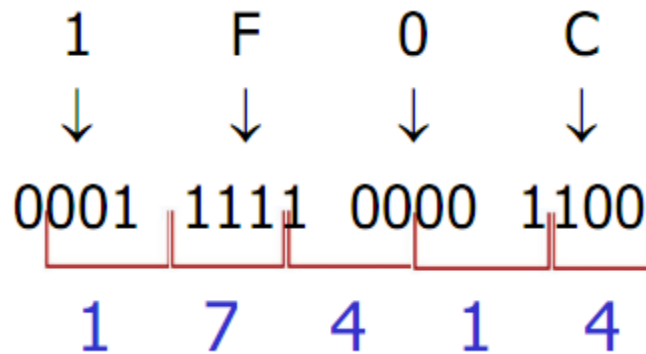

$$1076_8 = 23E_{16}$$

Chuyển đổi giữa các hệ cơ số (tt)

- **Cơ số 16 sang cơ số 8:**

- Biến đổi số thập lục phân thành số nhị phân
- Biến đổi số nhị phân thành số bát phân
- Ví dụ: biến đổi $1F0C_{16}$ sang bát phân

$$1F0C_{16} = 17414_8$$

Nội dung chương 1

- Các hệ thống số đếm
- Chuyển đổi giữa các hệ cơ số
- Mã nhị phân (BCD)

Mã hóa số thập phân

- Dùng số nhị phân 4 bit để mã hóa các chữ số thập phân (0-9), gọi là số BCD (Binary Coded Decimal)
- Phân loại:
  - BCD có trọng số
    - BCD tự nhiên: BCD 8421, BCD 5421,...
    - BCD số học: BCD 2421, BCD 5121,...
  - BCD không có trọng số: mã Gray, Gray thừa 3,...

Mã BCD tự nhiên

Số thập phân	BCD 8421				BCD 5421			
	a_3	a_2	a_1	a_0	a_3	a_2	a_1	a_0
0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	0	0	1	0	0	0	1
2	0	0	1	0	0	0	1	0
3	0	0	1	1	0	0	1	1
4	0	1	0	0	0	1	0	0
5	0	1	0	1	1	0	0	0
6	0	1	1	0	1	0	0	1
7	0	1	1	1	1	0	1	0
8	1	0	0	0	1	0	1	1
9	1	0	0	1	1	1	0	0

Mã BCD số học

Số thập phân	BCD 2421				BCD 5121			
	a_3	a_2	a_1	a_0	a_3	a_2	a_1	a_0
0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	0	0	1	0	0	0	1
2	0	0	1	0	0	0	1	0
3	0	0	1	1	0	0	1	1
4	0	1	0	0	0	1	1	1
5	1	0	1	1	1	0	0	0
6	1	1	0	0	1	1	0	0
7	1	1	0	1	1	1	0	1
8	1	1	1	0	1	1	1	0
9	1	1	1	1	1	1	1	1

Mã Gray

- Hai giá trị liên tiếp nhau có tổ hợp bit biểu diễn chỉ khác nhau 1 bit
- Được suy ra từ mã BCD 8421 bằng cách:
  - Bit đứng sau bit 0 giữ nguyên
  - Bit đứng sau bit 1 thì đảo 0 thành 1, 1 thành 0

Mã Gray (tt)

Số thập phân	BCD 8421				Gray			
	a ₃	a ₂	a ₁	a ₀	a ₃	a ₂	a ₁	a ₀
0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	0	0	1	0	0	0	1
2	0	0	1	0	0	0	1	1
3	0	0	1	1	0	0	1	0
4	0	1	0	0	0	1	1	0
5	0	1	0	1	0	1	1	1
6	0	1	1	0	0	1	0	1
7	0	1	1	1	0	1	0	0
8	1	0	0	0	1	1	0	0
9	1	0	0	1	1	1	0	1

Mã Gray (tt)

Số thập phân	BCD thừa 3				Gray thừa 3			
	a_3	a_2	a_1	a_0	a_3	a_2	a_1	a_0
0	0	0	1	1	0	0	1	0
1	0	1	0	0	0	1	1	0
2	0	1	0	1	0	1	1	1
3	0	1	1	0	0	1	0	1
4	0	1	1	1	0	1	0	0
5	1	0	0	0	1	1	0	0
6	1	0	0	1	1	1	0	1
7	1	0	1	0	1	1	1	1
8	1	0	1	1	1	1	1	0
9	1	1	0	0	1	0	1	0

So sánh BCD và Binary

- BCD sử dụng nhiều bit hơn nhưng quá trình biến đổi đơn giản hơn

- Ví dụ:

$$137_{10} = 10001001_2 \text{ (Binary)}$$

$$137_{10} = 0001\ 0011\ 0111 \text{ (BCD 8421)}$$